

Kongo's georganiseerde chaos

Timothy Raeymaekers en Koen Vlassenroot

Dat het 'democratische' Kongo in een crisis zit, wisten we al: sinds president Joseph Kabila de nationale verkiezingen won in 2006, verzeilt het land blijkbaar van het ene debacle in het andere. Voor de gewone Kongolees lijkt de huidige vredesstrategie het gewapende geweld eerder te hebben versterkt in plaats van verzwaakt¹. In dit artikel stellen de auteurs Koen Vlassenroot en Timothy Raeymaekers dat de onderliggende oorzaken van dit ogenschijnlijk onoplosbare veiligheidsprobleem juist ligt in de term "crisis": door de Kongolese staat continu als "mislukt" en "ineengestort" te blijven beschrijven, en gewelddadige dynamieken eenzijdig af te schuiven op zogenaamde vredesverstoorders ("peace spoilers"), onderschatten internationale vredesstichters de rol van meer informele maar diep ingebedde vormen van bestuur die sinds de politieke transitie het land beheren. Bovendien onderschat men de mate waarin de internationale interventie door zowel regering als militie wordt gebruikt om fundamentele bestuursproblemen te blijven afwentelen op een gemanipuleerde en systematisch aangezwengelde noodtoestand in het Oosten.

Transitie: en dan?

De holte van het huidige vredesdiscours komt de laatste tijd vooral tot uiting in de continue manipulatie van het (on)veiligheidsprobleem in het Oosten van Kongo. Ten einde iets te doen aan de conflicten in de Kivu-provincies werkte de internationale diplomatie de laatste jaren een strategie uit die een algemene nationale demobilisatie en hervorming van de veiligheidsector, algemeen beschouwd als twee essentiële elementen voor een duurzame transitie naar vrede, moesten in gang zetten. Via de gekende strategie van de "carrot and the stick" trachtten vredes-

.....
Zoals de schermutselingen en de politieke crisis in Kinshasa in het najaar van 2006 duidelijk maakten, kampte Kabila met een torenhoog legitimiteitsprobleem.

stichters de belangrijkste krijgsheren rond de onderhandelingsstafel te krijgen, terwijl een groeiende internationale druk (onder meer via aanklachten bij het Internationaal Strafhof) zogenaamd "irreguliere" gewapende groepen en hun leiders van de strijd moesten doen ontzien. Het fundamentele struikelblok van deze strategie is dat ze één belangrijke versturende factor volledig buiten schot laat: de Kongolese staat en regering. Door niet-statelijke groeperingen als "illegaal" te beschouwen, opende de internationale gemeenschap de deur voor een reeks vernuftige manipulaties door *hardliners* in Kinshasa, die in feite nooit de optie van een militaire overwinning op het Oosten hebben opgegeven. Tegelijk luidt de boodschap aan Kongolese rebellen-groepen iedere keer weer dat geweld loont. Een terugkerend patroon sinds het staakt-het-vuren van Lusaka in 1999 is immers de voortdurende proliferatie en fragmentatie van gewapende groepen, die (hoe kan het ook anders) na elk vredesakkoord hun deel van de koek opeisen. Vredesonderhandeling gaan niet voor niets iedere keer weer gepaard met een heropflakking van geweld: dit geweld dient er vooral voor te zorgen dat de onderhandelingspositie wordt versterkt. Sinds de verkiezingen is dit niet anders; het vooruitzicht op onderhandelingen leidt stevast tot een nieuwe mobilisatie en herpositionering maar vooral tot weinig wil tot het opgeven van de gewapende strijd. In plaats van een politieke transitie, gekenmerkt door libe-

rale vrede en democratie, te bewerkstelligen, hebben de voorbije vredesopgingen in de DRC daarom in toenemende mate een politiek regime in de hand gewerkt dat nog altijd het *beeld* van een ingestorte staat ophoudt, maar in feite gebaseerd is op een hoge mate van structureel geweld en geprivatiseerd politiek en militair gezag. Eén van de grondredenen voor deze mislukte vredespolitiek is de totale verwaarlozing in internationale beleidskringen van de diep gewortelde grieven en structurele uitbuitingsmechanismen in de grote landelijke delen van het land. Een andere reden is het verkeerd inschatten van de informele en niet-statelijke vormen van bestuur die historisch gezien de toegang tot hulpbronnen en publieke goederen in de oostelijke grensgebieden van Kongo hebben bepaald. In de volgende secties wordt uitgebreid op deze problematiek ingegaan.

Optimisme

De verkiezingen van 2006 stonden aanvankelijk in het teken van een groot optimisme. Na een erg trage voorbereiding (waarbij kiezerslijsten en stembussen over een oppervlakte van meer dan 2 miljoen vierkante kilometer werden verspreid) verschenen op 30 juli 2006 meer dan 17 miljoen kiezers voor de verkiezing van de toekomstige president en het nationale parlement. Ondanks deze talrijke opkomst kreeg Joseph Kabila slechts 44,81 procent van de uitgebrachte stemmen, zodat een tweede ronde nodig werd. Kabila won deze met een verbazingwekkende score in de oostelijke provincies tegen zijn rivaal Jean-Pierre Bemba, die daar tijdens de oorlog-lelijk huisgehouden had. In een land verwoest door meer dan tien jaar burgeroorlog was er veel hoop dat Kabila een nationale en regionale verzoening tot stand zou brengen en de nationale econo-

Geweld in Kongo (Schilderij van Gillis Houben) © GUY QUINTELIER

mie, die een aantal belangrijke structurele en infrastructurele zwakheden kende, zou doen herleven. In december 2006 kondigde Kabila zijn vijfjarenplan aan onder de noemer "les Cinq Chantiers", dat onder meer massale infrastructuurwerken en investeringen in onderwijs en gezondheidszorg beloofde. Een bijkomende belofte in Kabila's campagne was de pacificatie van de oostelijke provincies Ituri en Noord- en Zuid-Kivu.

Net na de verkiezingsdag sloeg de stemming helemaal om. Toen Bemba duidelijk maakte dat hij zijn nederlaag niet wilde accepteren, werd de hoofdstad een tijdelijk strijdtoneel, waarbij presidentiële troepen op klaarlichte dag het huis van Kabila's tegenstander aanvielen. Sommige waarnemers (zoals die van het *Jimmy Carter Center*) wezen toen al op electorale fraude in Kinshasa, waar aanhangers van Bemba tot een territoriale afscheiding opriepen. Bemba ronselde immers de meeste stemmen in de zuidwestelijke provincies Bas-Congo en West-Kasaï, die in het verleden al de eis tot afscheiding hadden laten horen.

Zoals de schermutselingen en de politieke crisis in Kinshasa in het najaar van 2006 duidelijk maakten, kampte Kabila met een torenhoog legitimiteitsprobleem. Terwijl de president naast een grote verkiezingsoverwinning kon rekenen op internationale

.....

In plaats van "goed" bestuur, vrede en stabiliteit leek de democratisering in het oosten dus een grotendeels geprivatiseerde vorm van bestuur te hebben gecreëerd, die meer aan het Mobutu-tijdperk herinnerde dan aan die van een duurzame politieke "transitie".

.....

steun, nam de oppositie tegen zijn regime dag op dag toe. In provincie Noord-Kivu bijvoorbeeld slaagde de dissidente generaal Laurent Nkunda erin een reeks ontevreden tegenstanders rond zich te scharen. Buitenlandse diplomaten beschuldigden Kabila daarenboven binnensmonds van besluiteloosheid. Op administratief vlak had hij amper werk gemaakt van het versterken van de institutionele controle over de uitvoerende macht, wat resulteerde in verhoogde politieke repressie². Nationale en lokale overheden drenkten in groeiende corruptie, in het bijzonder in mijnrijke gebieden waar waardevolle concessies zonder al teveel winst voor de Kongolese staat werden afgesloten maar private leden van de politieke elite geen windeieren legden³. Een ernstig probleem ten slotte vormde het nieuwe Kongolese leger *Forces Armées de la République Démocratique du Congo* (FARDC) dat door de mensenrechtenafdeling van de VN-vredesmacht werd beschuldigd van massale schendingen van

de mensenrechten. In plaats van voor veiligheid te zorgen, bleven deze ongedisciplineerde, corrupte en slecht getrainde soldaten de lokale bevolking systematisch terroriseren en beroven.

Naarmate de tijd verstreek, deden deze "onvolkomenheden" van de Kongolese staat een regime opdoemen dat steeds agressiever haar imago aan de buitenlandse vredestroepen en de Kongolezen opdrong. In de Oostelijke Kivu-provincies bijvoorbeeld zochten staatsactoren de controle over strategische grondstoffen zoals goud, tin en coltan door middel van geprivatiseerde en gewelddadige vormen van bestuur. Deze besloeg onder meer een tinmijn in Walikale (Noord-Kivu), waarvan de exploitatie werd beheerd door een niet-geïntegreerde Kongolese legerbrigade en een aantal lokale bestuurders en handelsfirma's⁴. Elders werd het Kongolese leger een essentiële actor in de exploitatie van kleine goud- of coltanmijnen en werden legitieme vertegenwoordigers van de staat verdrongen. En in Zuid-Kivu ontwikkelde zich stelselmatig een nauwe informele samenwerking tussen nieuw verkozen politieke vertegenwoordigers en militieiders van een gemeenschappelijke etnische achtergrond. Door deze parallelle controlestructuren slaagden politieke en militaire leiders er steeds meer in hun private politieke en economische winsten veilig te stellen: terwijl landelijke informele bestuurders (milities, "traditionele" autoriteiten, handelsfirma's, etc.) de politieke verantwoordelijken voorzagen van een lokale machtsbasis, verzekerden politieke contacten in Kinshasa dergelijke lokale beheerders van een zekere vorm van legitimiteit, die onder meer kon worden ingezet voor de vrijwaring van plaatselijke economische transacties. In plaats van "goed" bestuur, vrede en stabiliteit leek de democratisering in het oosten dus een grotendeels geprivatiseerde vorm van bestuur te hebben gecreëerd, die meer aan het Mobutu-tijdperk herinnerde dan aan die van een duurzame politieke "transitie". Vooral in de twee Kivu-provincies werd deze dynamiek goed zichtbaar, omdat de terugkerende veiligheidsproblematiek er de partijen die betrokken waren in het vredesproces, in staat stelde hun gewelddadige en private doelstellingen te realiseren.

Al vanaf het begin van het vredesproces in 2003 waren de veiligheidsrapporten kritisch ten aanzien van de twee Kivu-provincies. Vele onopgeloste politieke dossiers, zoals het recht op grondbezit en burgerschap, en de nieuwe vrees voor marginalisatie bij grote delen van de lokale Tutsi-gemeenschap (tot dan gedeeltelijk vertegenwoordigd in de *Rassemblement Congolais pour la Démocratie - RCD*), leidden tot een nieuw proces van gewapende mobilisatie. Laurent Nkunda's *Congrès National pour la Défense du Peuple (CNDP)* vormde de grootste bedreiging voor niet alleen het lokale politieke machtsevenwicht, maar ook steeds meer voor het regime van de pas verkozen Kabila. Al na het afsluiten van het algemene vredesakkoord in 2003 hadden Laurent Nkunda en de andere vroegere RCD-officieren van Tutsi-origine hun benoeming in het verenigde Kongolese leger (FARDC) geweigerd. Als argument gold dat de nieuwe overgangsregering niet bij machte zou zijn om hun veiligheid in de hoofdstad Kinshasa, waar ze etnische vervolging vreesden, te garanderen. Ze vreesden ook voor weerwraak wegens een aantal oorlogsfeiten. Nkunda werd onder meer beschuldigd van betrokkenheid bij de moord op meer dan 150 burgers tijdens de oorlog in Kisangani in 2002. Ook andere Tutsi-officieren aarzelden om het gezag van de nieuwe regering te aanvaarden, en ze vormden een netwerk van dissidenten met Nkunda als hun belangrijkste leider. Met de steun van de Rwandese regering en van de gouverneur van Noord-Kivu sloot Nkunda een akkoord met Jules Mutebutsi, een Banyamulenge legerofficier, die in juni 2004 Bukavu had aangevallen.

Voor Nkunda vormde de aanval op Bukavu een keerpunt. Hij ging terug naar het hinterland van Noord-Kivu waar hij zijn eigen rebellie startte. Zijn oproep van 2005 om de overgangsregering omver te werpen veroorzaakte bijkomende deserties onder de Kongolese Tutsi-soldaten. Nkunda begon lokale jongeren te rekruteren en de posities van het Kongolese leger aan te vallen. In juli 2006 kondigde hij de vorming van zijn eigen politieke beweging, het CNDP, aan. Hoewel vooral samengesteld uit strijders met een Tutsi-achtergrond, vormde deze beweging ook een aantrekkelijk alternatief voor intellectuelen en politici van andere etnische gemeenschappen die de overgangsregering

weigerden te steunen of die vreesden na de verkiezingen hun macht te verliezen. Dat jaar begon Nkunda in zijn bolwerk Masisi publieke bijeenkomsten te organiseren, hij benoemde "raadsleden" en bestuurders en hij verstreekte aan lokale jongeren politieke en ideologische scholing.

Nkunda's troepen botsten geregeld met het Kongolese leger. In 2006 dreven confrontaties in Sake en Rutshuru meer dan 100.000 mensen op de vlucht. Eind 2006 werd zijn militaire macht een ernstige uitdaging voor het Kongolese leger. Dit noopte de jonge Kabila om hulp te vragen bij de Rwandese president Kagame, die een akkoord met Nkunda moest bewerkstelligen. Op 31 december ontmoette Kabila's militaire rechterhand John Numbi de rebellenleider in Kigali. Beiden besloten om de twee brigades van Nkunda met drie brigades van de FARDC samen te voegen en in Noord-Kivu in te zetten. Het akkoord was echter verbaal en vaag en aangezien geen officiële bemiddelaar present was ontstond veel verwarring over de inhoud. Kinshasa beschouwde het akkoord als zuiver militair, maar Nkunda vroeg de oplossing van een aantal politieke grieven, inclusief de terugkeer van 45.000 Banyarwanda-vluchtelingen uit Rwanda, de vrijlating van politieke gevangenen, en daadkrachtige operaties tegen de *Forces Démocratiques pour la Libération du Rwanda (FLDR)*, een strijdmacht van Rwandese Hutu-rebellen die sinds 1994 in de RDC actief was⁵.

Vanaf het moment dat Nkunda's troepen in het Kongolese leger via het "mixage-proces" waren opgenomen, begon de FARDC militaire operaties tegen de FDLR. Deze operaties berokkenden nauwelijks enige schade aan de Rwandese Hutu-rebellen, maar leidden daarentegen wel tot een bijkomende vluchtelingenstroom, waardoor het aantal intern ontheemden in Noord-Kivu met meer dan 600.000 personen toenam. Als antwoord richtte een anti-Tutsi-coalitie de *Patriotes Résistants Congolais (PARECO)* op, waartoe zowel een aantal Mayi-Mayi-groepen als Hutu-CNDP-deserteurs behoorden. Toen een maand later het "mixage-proces" uit elkaar viel, veranderde de regering in Kinshasa haar strategie en koos voor een militaire oplossing. Deze strategie resulteerde in 2007 in een grootschalig offensief dat op een militaire nederlaag voor Kinshasa uitliep. Deze nederlaag onthulde niet al-

leen de zwakte van het Kongolese leger, maar schiep ook enige politieke ruimte voor meer gematigde elementen binnen de regering. In november 2007 werd in Nairobi een overeenkomst tussen de regeringen van de DRC en Rwanda afgesloten waardoor een kader werd geschapen om de aanwezigheid van de FDLR in oostelijk Kongo te regelen. In januari 2008 ging in de hoofdstad Goma van Noord-Kivu met de *Conference on Peace, Security and Development in the Kivus* eveneens een inclusief vredesproces van start, waaraan leden van de verschillende gewapende groepen, regeringsvertegenwoordigers, leiders van het maatschappelijk middenveld en internationale waarnemers deelnamen. Beide processen verwekten enige hoop op een stabilisatie in de Kivu-provincies, helaas niet voor lang.

Nieuwe gevechten

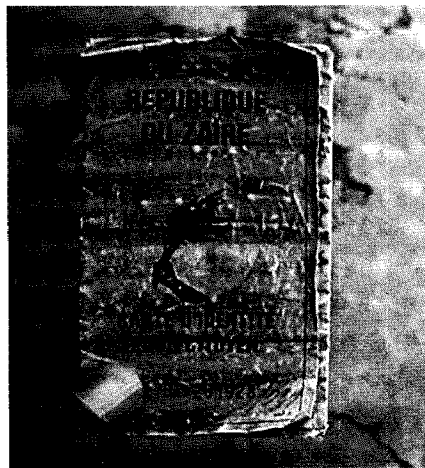
De besprekingen in Goma leidden tot het afsluiten van een omvattend vredesakkoord en het instellen van een nieuw structureel kader voor het oplossen van plaatselijke conflicten in oostelijk Kongo. Ondanks het ondertekenen van deze akkoorden eind 2007 en begin 2008 verbeterden de veiligheidsvoorwaarden nauwelijks, en in september 2008 hernamen de gevechten tussen het CNDP en het Kongolese leger. Het zogenaamde proces *Amani* (in Swahili letterlijk "vrede") bracht paradoxaal genoeg opnieuw een oorlogslogica in het vredesproces. Eén van de oorzaken was de hernieuwde proliferatie van bewapende groepen. Ten einde een voorkeursbehandeling van het CNDP te voorkomen, werden 22 in Goma gebaseerde Kongolese gewapende groepen, ook zij die niet langer meer operationeel waren, uitgenodigd. Gezien de voordelen van een officiële demobilisatie (iedere gedemobiliseerde had recht op een herintegratie-kit) groeiden de rangen van een aantal gewapende groepen aan. Alleen al in Zuid-Kivu waren er sinds de besprekingen van *Amani* meer dan 15 verschillende militias met naar schatting in totaal 8.000 à 10.000 strijders actief⁶. Sommige restanten van de vroegere Mayi-Mayi-milities die officieel in het leger waren geïntegreerd, begonnen autonoom op te treden. Andere gewapende groepen werden opnieuw opgericht tijdens het *Amani*-proces in de hoop op persoonlijke voordelen. Gebrek aan ernstige vooruitgang in het *Disarmament, Demobilization and Reintegration*-proces

(DDR-proces), gebrek aan militaire erkenning voor de strijd geleverd tijdens de oorlog, ontbrekende veiligheidsvoorwaarden, en onopgeloste grieven van de lokale gemeenschappen werden als andere redenen geciteerd voor het bestaan van deze gewapende groepen. En uiteraard leverden deze niet-statische gewapende structuren de mogelijkheid om mijnactiviteiten te controleren en te taxeren.

Maar de belangrijkste reden voor de verslechtering van de veiligheidsvoorwaarden lag vooral bij de gebrekkige vooruitgang van het *Amani*-proces zelf. Het duurde verschillende maanden eer de "Technische Commissie voor Vrede en Veiligheid" was ingesteld. Deze commissie moest de zogenaamde "*Actes d'Engagement*" (die op 23 januari 2008 werden ondertekend), evenals het akkoord van Nairobi tussen de DRC en Rwanda uitvoeren. Deze commissie moest ook de integratie van alle gewapende groepen in een overkoepelend DDR-proces vergemakkelijken, wat betekende dat de leden ofwel gedemobiliseerd, ofwel in het Kongolese leger moesten worden geïntegreerd. Voor de meeste gewapende groepen vormde het *Amani*-programma een aansporing om hun onderhandelingspositie te versterken. Hoewel er verschillende akkoorden met de militieiders werden afgesloten, rezen ernstige twijfels over de effectiviteit van de sensibilisingscampagne en de vertaling van het vredesakkoord op het terrein. Vooral het ontbrekende akkoord tussen de regering te Kinshasa en de gewapende groepen over waar de *brassage* (letterlijk de vermenging) moest plaatsvinden, vormde een blijvend probleem. Terwijl Kinshasa vroegere strijders naar trainingscentra buiten de Kivu-provincies wilde sturen, drongen de gewapende groepen aan op een vermenging in hun thuisbasis in de Kivus.

Bij gebrek aan vooruitgang in de uitvoering van het *Amani*-programma werd andermaal in september 2008 de positie van de *hardliners* in Kinshasa versterkt. Zij kozen voor een militaire oplossing tegen de dreiging van Nkunda's rebellenbeweging. Nieuwe schermutselingen tussen het CNDP en de FARDC ontstonden al in juli 2008. Deze escaleerden in augustus 2008 tot grootschalige vijandelijkheden in Masisi en Rutshuru. De belangrijkste oorzaak voor deze nieuwe gevechten was

niet duidelijk, zelfs al beweerde Laurent Nkunda dat het CNDP slechts de gezamenlijke aanvallen van eenheden van de FARC, FDLR en PARECO beantwoordde. Hoe het ook zij, het aanvankelijke succes van de FARDC maakte snel plaats voor successen door het CNDP, dat vanaf begin oktober 2008 grote delen van Rutshuru en Masisi kon controleren. Het keerpunt was de invasie door het CNDP op 8 oktober 2008 van het militaire kamp van Rumangabo en het in beslag nemen van

© ANDRÉ MOMMEN

grote voorraden wapens en munitie. Na een onsuccesvolle poging door de VN om een bestand te onderhandelen, nam het CNDP opnieuw Rumangabo in, en trok het op naar de enkele kilometers verder gelegen provinciale hoofdstad Goma. Op 29 oktober 2008 kondigde het CNDP ten slotte onverwacht een unilateraal bestand af, en trok het zich van de belangrijkste frontlijnen terug. Botsingen tussen het CNDP en de FDLR duurden echter voort, met een verslechtering van de humanitaire toestand in Noord-Kivu en 250.000 extra ontheemden tot gevolg.

Twee maanden van heftige militaire confrontaties deden verschillende internationale diplomatieke initiatieven ontstaan. Begin november 2008 vonden twee spoedvergaderingen plaats, de eerste op 7 november 2008 in Nairobi georganiseerd door de VN en de Afrikaanse Unie, en een andere op 9 november 2008 te Johannesburg georganiseerd door de *Southern African Development Community* (SADC). Beide topontmoetingen resulteerden hoofdzakelijk in het bevestigen van het politieke kader voor het regelen van de crisis, inbegrepen het Akkoord van Nairobi van 2007 en het Akkoord van Goma

van 2008⁷. Ook werd de voormalige Nige-riaanse president Olusegun Obasanjo tot speciale VN-gezant benoemd. Hij moest de vredesbesprekingen tussen de Kongolese regering en het CNDP bevorderen, maar slaagde er niet in om tijdens de verschillende bilaterale besprekingen een doorbraak te realiseren. De internationale gemeenschap overwoog een militair ingrijpen. Omdat de VN-strijdkrachten (MONUC) niet bij machte waren geweest om de opstand van het CNDP in bedwang te houden, werden twee opties besproken. België pleitte voor het sturen van een Europese strijdmacht om de humanitaire toegang tot de vluchtelingenkampen te vergemakkelijken. Daar er tussen de lidstaten van de EU geen overeenstemming kon worden bereikt, werd ten slotte besloten om de VN-missie MONUC met nog eens 3.000 soldaten te versterken. Zij zouden in de lente van 2009 klaar moeten staan om ingezet te worden, maar de voorbereiding leverde enorme vertraging op.

Nieuwe vriendschap tussen Rwanda en Kongo?

En dan voltrok zich een scenario waar niemand rekening mee hield. Het aantal Rwandese soldaten dat in januari 2009 terug het oostelijke deel van de DRC binnentrok, wordt geschat op 4.000. Ditmaal gebeurde de ontplooiing van Rwandese troepen echter niet ter ondersteuning van een Kongolese rebellenbeweging. In november 2008 was in Nairobi een akkoord gesloten tussen de DRC en Rwanda over een gemeenschappelijk militair optreden tegen de FDLR. Hoewel dit akkoord door vele waarnemers met scepticisme werd bekeken (Rwanda verdacht men ervan de belangrijkste supporter van het CNDP te zijn), verschaftte de gemeenschappelijke operatie het duidelijke bewijs voor de verbeterde diplomatieke betrekkingen tussen de beide landen en voor de bereidheid om een gezamenlijke actie tegen FDLR te ondernemen. Door deze operatie werd ook het lokale politieke en militaire landschap drastisch gewijzigd. Officieel was de operatie (die ook "*Umoja Wetu*", ofwel "onze eenheid" werd genoemd) enkel tegen de FDLR gericht. In werkelijkheid doelde ze ook op een kentering in het leiderschap van het CNDP. Begin januari 2009 deelde de chef-staf van het CNDP, Bosco Ntaganda⁸, mee dat hij Laurent Nkunda had afgezet, omdat die te autonoom en dus

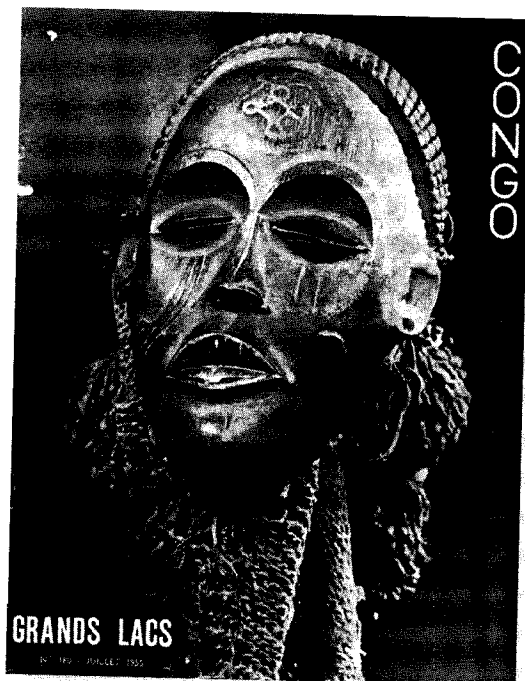
“oncontroleerbaar” was geworden. Nkunda zou op 22 januari 2009 in Rwanda worden gearresteerd. Twee weken later werd een akkoord gesloten over de participatie van het CNDP in de operaties tegen de FDLR en over een versnelde integratie van de CNDP-eenheden in de FARDC. In februari deelde het CNDP zijn omvorming tot een politieke beweging mee. Vredesbesprekingen met de Kongolese regering resulteerden eind maart 2009 in de ondertekening van een nieuw akkoord.

Terwijl de militaire operaties de FDLR stilaan maar zeker uit Rutshuru, Masisi en Walikale verdreef, faciliteerden ze ook de terugkeer van meerdere honderden FDLR-strijders naar Rwanda. Nochtans kon deze gezamenlijke strijd zelfs na het beëindigen op 25 februari nauwelijks als een groot succes worden beschouwd. De FDLR-eenheden die in Noord-Kivu waren gebaseerd, trokken zich maar tijdelijk op hun vorige posities terug. Als vergelding van de militaire operatie werd een stijgend aantal FDLR-aanvallen tegen burgers gemeld, waarbij ondertussen in Noord- en Zuid-Kivu verschillende honderden burgers werden gedood en mensen massaal op de vlucht sloegen⁹. In maart 2009 werden halsoverkop enkele gemengde brigades samengesteld uit de FARDC en vroegere militiestrijders in Zuid-Kivu om operaties tegen de FDLR-bases voor te bereiden. In plaats van de weg vrij te maken voor een duurzame vrede, raakten deze nieuwe brigades echter betrokken bij massale schendingen van de mensenrechten en zo leidde de gezamenlijke Rwandese-Kongolese operatie dus tot het verder compliceren van de veiligheidssituatie in het oostelijk deel van de DRC. Brede delen van het platteland blijven alsnog onder controle van de FDLR of lokale milities die doorgaan met het beroven van de lokale bevolking en het controleren van de toegang tot de lokale hulpbronnen, en in het gedrag van de FARDC is nauwelijks verbetering te merken. In meerdere gebieden sloegen bewoners dan maar zelf de handen in elkaar. In bepaalde delen van Zuid-Kivu bijvoorbeeld sloegen burgergroeperingen erin om samen met lokale bestuurders de FDLR tot enig fatsoen te dwingen: zij bieden nu fysieke bescherming aan in ruil voor toegang tot economische winsten. Terwijl dit soort kernen van parallelle politieke

en economische macht de Kongolese heropbouw ondermijnen, veranderen ze de staat stelselmatig in een gefragmenteerd machtscentrum dat op constante bemiddeling moet terugvallen om tenminste nog een schijn van gezag hoog te kunnen houden.

Conclusie: tijd voor vrede

Een diepgaande discussie over de regering van Joseph Kabila en het *Amani*- of vredesproces in 2007-2009 illustreert hoe de democratisering tot op heden niet heeft

.....
In plaats van rust te brengen lijkt de huidige politiek van conflictoplossing in de oostelijke DRC te hebben bijgedragen tot nieuwe strategieën van bloedvergieten.

geleid tot goed bestuur en economische heropbouw, maar wel de bestaande oorlogsdynamiek heeft bevestigd. Zowel statelijke als niet-statale actoren in de DRC manipuleren de continue crisis van het vredesproces om andere private doelingen na te streven. Aan de ene kant worden de premissen van de demobilisatie en de herintegratie die in de *Amani*-onderhandelingen werden vastgelegd, door bewapende groepen gebruikt om hun militair gewicht te verhogen en om marginale gewapende groepen opnieuw tot leven te wekken, of zelfs op te richten. Aan de an-

dere kant schoven de constante botsingen tussen Kabila's regeringstroepen en die van Laurent Nkunda's CNDP in Noord-Kivu de zo gewenste hervorming van de nationale veiligheidssector op de lange baan ten gunste van een gemanipuleerde noodtoestand die door beide partijen politiek kon worden uitgebuit. In plaats van rust te brengen lijkt de huidige politiek van conflictoplossing in de oostelijke DRC te hebben bijgedragen tot nieuwe strategieën van bloedvergieten. Vooral op het domein van de nationale veiligheid lossen de DDR- en veiligheidssector-hervormingen als vredesinstrumenten hun verwachtingen niet in. In plaats daarvan dienen ze belangen die met gewelddadige bestuursvormen en met georganiseerde plunder gepaard gaan. Terwijl de vredesspecialisten de Kongolese puzzel op zijn slechtst als een “grondstoffenoorlog”, of op zijn zachtst als een probleem van “vredesverstoorders” zien, is de huidige strategie van machtsdeling en institutionele heropbouw in de DRC langzaam maar zeker onderdeel geworden van een dialectiek van structureel geweld en van geprivatiseerd publiek bestuur dat niet alleen in vorm teruggrijpt naar het oude Mobutu-regime. Het hoeft geen betoog dat deze tendens een essentiële belemmering vormt voor het brengen van werkelijke verandering en rust voor de Kongolese bevolking.

De continue strategie van extravasie door Kongo en Rwanda brachten intussen paradoxaal genoeg enige bescheiden vooruitgang in het vredesproces in de streek van de Grote Meren. Zowel de onderhandelingen in Nairobi als de voortdurende vredesbesprekingen tussen deze twee landen hebben een nieuwe basis voor vertrouwen gelegd die voor de verdere regionale samenwerking zeker essentieel zal blijken. De diplomatieke rol van de voorzitter van de verkiezingscommissie Malu Malu, die onder de auspiciën van de VN en de EU het *Amani*-proces leidt, is herhaaldelijk fundamenteel gebleken voor het stuntelende vredesproces. Het valt echter nog maar te bezien of de gezamenlijke Kongolese-Rwandese operatie niet de zoveelste extraverte strategie van beide regimes is geweest, daar beide slechts nominale steun aan het vredesproces wensen te verlenen. Deze operatie kan, zoals uit dit artikel is gebleken, ook hebben gediend om de dreiging die van Laurent Nkunda in

Oost-Kongo uitging, af te wenden. Waarna het probleem van de FDLR-milities in Oost-Kongo fundamenteel onopgelost is gebleven. Nu de regering in Kinshasa een strategie van coöptatie nastreeft – waarbij de meer “gematigde” delen van het CNDP in het nationale leger worden geïntegreerd – is het niet ondenkbaar dat er weldra nieuwe “Nkunda’s” zullen opstaan die de recente machtsovereenkomst in vraag stellen of er deel van willen uitmaken¹⁰. In plaats van bij dergelijke dynamieken telkens op te treden als zij het een nieuwe crisissituatie, zou de internationale gemeenschap er beter aan doen de fundamentele hinderpalen die de vrede in de DRC in de weg staan, zoals de gewelddadige en geprivatiseerde controle over de publieke goederen, diepgaand en zonder verwijl aan te pakken.

Vertaling: André Mommen

NOTEN

- 1 Zie ook Andreas Mehler en Dennis Tull gebruiken in “The Hidden Costs of Power-Sharing: Reproducing Insurgent Violence in Africa”, in *African Affairs*, 2006, jg. 104, nr. 416.
- 2 In 2009 rapporteerde *Human Rights Watch* de illegale opsluiting en zelfs geplande moorden op Bembaanhangers, van wie velen werden gemarteld of slecht behandeld. Journalisten en mensenrechtenactivisten met een kritische blik op het Kabila-regime, werden regelmatig opgepakt of bedreigd. *Human Rights Watch, World Report 2009*, blz. 61-65.
- 3 In juni 2005 bracht een parlementaire commissie geleid door de jurist Christophe Lutundula een rapport uit dat zeer kritisch was ten aanzien van een aantal historische mijncontracten die tijdens de oorlog waren afgesloten onder vader Laurent Kabila. Lutundula waarschuwde dat veel geëxporteerde Kongolese mineralen noch werden geregistreerd, noch belast. Ondanks internationale druk (o.a. van de Wereldbank) maakte de regering er geen ernstig werk van om aan de conclusies van de commissie tegemoet te komen, waarna haar voorzitter tenslotte wanhopig ontslag nam.
- 4 Nicholas Garrett, Sylvia Sergiou en Koen Vlassenroot, “Negotiated peace for extortion: the case of Walikale territory in east DR Congo”, in *Journal of Eastern African Studies*, 2009, jg. 3, nr. 1, blz. 1-21.
- 5 Nkunda zou ook een senior-positie in de FARDC hebben opgeëist en het commando in de twee Kivu’s (International Crisis Group, *Congo, Consulting the Peace*, Africa Report nr. 128, 5 juli 2007).
- 6 De schatting is op interviews (februari 2009 in Bukavu) met verschillende belanghebbenden gebaseerd.
- 7 Hans Boebeke, Henri Boshoff, Koen Vlassenroot, “Assessing security sector reform and its impact on the Kivu provinces”, *ISS Situation Report*, 26 november 2008.
- 8 In augustus 2006 had het Internationaal Strafhof een arrestatiebevel tegen Bosco Ntaganda uitgevaardigd wegens vermeende misdaden in 2002 en 2003 in Ituri begaan. Dat bevel werd in april 2008 betekend.

- 9 “DR Congo: Brutal rapes by rebels and army. Over 180 civilians killed, most by Rwandan rebels”, *Human Rights Watch Press Statement*, 9 April 2009.
- 10 Dit gebeurde bijvoorbeeld al in Ituri, waar het *Front Populaire pour la Justice au Congo* (FPJC) zijn aanvallen op de FARDC vanaf het einde van maart 2009 heeft hernomen.

AANKONDIGING

Vormingplus Brugge, Masereelfonds Brugge en IMAVO organiseren de cursus:

LIEFDE EN CONFLICT

De cursus omvat vijf bijeenkomsten:

1. Conflict en menselijk leven

Het harmonie-ideaal veroorzaakt wantoestanden in het menselijk leven. Dit moet zeker blijken in liefdesrelaties, daar de liefde het harmoniefenomeen bij uitstek is.

2. Liefde als ‘baarmoederverlangen’?

Het psychisch willen terugkeren in de moederschoot is de emotionele grond van het harmonie-ideaal. Dit ‘baarmoederverlangen’ is misschien wel noodzakelijk, maar zeker niet voldoende voor een liefdesrelatie. Het idealiseren ervan werkt bovendien nefast.

3. De noodzakelijke afhankelijkheid in menselijke relaties

Zowel het streven naar afhankelijkheid als onafhankelijkheid doet liefdesrelaties mislukken. Zich engageren betekent het aangaan en aanvaarden van kwetsbaarheid. Macht is aanwezig in liefdesverhoudingen.

4. Jaloezie als een wantoestand binnen de liefde?

Of is jaloezie een bewijs van echte liefde?

5. Geweld in liefdesrelaties

Liefde is niet een streven naar machteloosheid. Geweld ontstaat juist omdat men conflicten binnen een relatie niet kan aangaan en aanvaarden. Geweld heeft psychische en geen biologische wortels.

Lesgever: Guy Quintelier

Data: 5 dinsdagavonden: 10 en 17 november en 1, 8 en 15 december 2009 vanaf 19u30 (dus niet op 24 november!)

Plaats: Vormingplus Brugge, Baliestraat 58 te 8000 Brugge

Inschrijvingen: Dit kan telefonisch gebeuren op het nr 050/33.01.12 of via e-mail: regio.brugge@vormingplus.be